

VZNIK HLUČÍNSKA AKO NÁSLEDOK PRIJATIA VERSAILLSKEJ ZMLUVY

THE ESTABLISHMENT OF THE HLUČÍN REGION AS A CONSEQUENCE OF ACCEPTANCE OF THE TREATY OF VERSAILLES

Dominika Kováčová¹

DOI: <https://doi.org/10.24040/pros.13.11.2020.sdtsp.27-39>

Abstrakt

Po prvej svetovej vojne sa na strane víťazov ocitol aj novovzniknutý štát – Československo. Výsledkom mierových rokovaní v Paríži bolo prijatie piatich mierových zmlúv, vrátane Versaillskej zmluvy, upravujúcej vzťahy s Nemeckom. Úpravou hraníc medzi Nemeckom a Československom (vo Versaillskej zmluve) sa k územiu Československa pripojilo Hlučínsko, spadajúce do oblasti Horného Sliezska. Prečo hovoríme o vzniku Hlučínska a ako sa vysporiadalo miestne obyvateľstvo s daným stavom, bude predmetom nášho článku.

Kľúčové slová

Versaillská zmluva, Parížska mierová konferencia, Československo, Hlučínsko

Abstract

Czechoslovakia was one of the victorious states after the First World War. Five major peace treaties were prepared at the Paris Peace Conference, including Treaty of Versailles, which governed relations with Germany. The Treaty of Versailles regulated the borders between Germany and Czechoslovakia and Hlučín was annexed to Czechoslovakia. The subject of our article is the "establishment" of the Hlučín region and the behavior of the local population in this situation.

Keywords

Treaty of Versailles, Paris Peace Conference, Czechoslovakia, Hlučín region

¹ JUDr. Dominika Kováčová, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Katedra dejín štátu a práva, interný doktorand

Úvod

Právo národov na sebaurčenie predostrelo možnosť na vytvorenie Československého štátu, sprevádzaného od svojho vzniku určitými problémami. Nejednotná právna úprava, štátne hranice ešte nevymedzené medzinárodnými zmluvami, československý národ brániaci novovzniknutý štát pred starými monarchiami, nespokojnosť príslušníkov nemeckej a maďarskej národnosti žijúcich na území novej republiky, zotrúvanie maďarských úradníkov na svojich postoch (predovšetkým na území Slovenska), nedostatok inteligencie z radov slovenského obyvateľstva... S diametrálne odlišnými problémami sa musela vysporiadať „vytvorená“ oblasť- Hlučínsko. Prijatím Versailleskej zmluvy sa pre jej obyvateľstvo začala nová éra keď sa po vyše sto rokoch, počas ktorých patrili pod územie Pruska, stali súčasťou novovzniknutého štátu - Československa.

Versaillská zmluva bola prijatá 28. júna 1919. Bola výsledkom Parížskej mierovej konferencie, konajúcej sa bezprostredne po ukončení 1. svetovej vojny. Spolu s Versailleskou zmluvou boli prijaté aj zmluva zo Saint-Germain (zmluva s Rakúskom), zmluva z Neuilly (zmluva s Bulharskom), Trianonská zmluva (uzatvorená s Maďarskom) a Sèvreská zmluva (uzatvorená s Osmanskou ríšou). Zmluvy boli v porovnaní s predchádzajúcimi mierovými zmluvami rozsiahlejšie, upravovali okrem iného aj vznik Spoločnosti národov a Medzinárodnej organizácie práce. Na Parížskej mierovej konferencii mala konečné rozhodnutia v kompetencii Najvyššia rada, ktorou bola sprvu Rada desiatich, neskôr už len Rada štyroch (Veľká štvorka). Víťazné mocnosti, Veľká Británia, Francúzsko, Spojené štáty americké a Taliansko, tvorili vyššie spomínanú Veľkú štvorku (v čase neprítomnosti talianskeho zástupcu sa zmenila na Veľkú trojku). Najvyššia rada mala rozhodujúce slovo pri vymeriavaní vojenských, hospodárskych, morálnych sankcií a v neposlednom rade aj pri určovaní teritoriálnych zmien. S územnými požiadavkami po prvej svetovej vojne prichádzali nové národné štáty, odvolávajúce sa na Wilsonove princípy národného sebaurčenia. Rozhodnutia víťazných mocností sa okrem iných snažila ovplyvniť aj československá delegácia svojimi požiadavkami o územných nárokoch.

Z ustanovení Versailleskej zmluvy

Versaillská zmluva so svojimi 440 paragrafmi, rozdelených na 15 častí, bola recipovaná do právneho poriadku Československej republiky pod číslom 217/1921 Sb., ako „Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol, podepsané ve Versailles dne 28. června 1919“. Dôležitými sa vo vzťahu k štátnym hraniciam Nemecka s Československou republikou stala Část II. – Hranice Německa a Část III. – Politické klausule Evropské. Základné vymedzenie hraníc možno vyčítať priamo z Versailleskej zmluvy: „*Německé hranice budou stanoveny takto:... 6. S Československem: Hranice z 3. srpna 1914 mezi Německem a Rakouskem od svého styčného bodu s bývalou správní hranicí, oddělující Čechy a Horní Rakousy, až k severnímu bodu výběžku bývalého rakouského Slezska, ležícímu asi 8 km východně od Prudniku (Neustadt)...*“.² Vzťah Nemecka a Československej republiky je ďalej stanovený v Části III. Oddíl VII., ktorý nesie názov „Stát československý“. V ňom obsiahnuté články deklarujú uznanie úplnej nezávislosti Československého štátu a zároveň uznanie hraníc Československého štátu tak, ako boli určené Čelnými mocnosťami spojenými a združenými a ostatnými zúčastnenými štátmi. Podľa čl. 82 mala byť hranicami medzi Nemeckom a Československým štátom určená na základe starej hranice medzi Rakúsko-Uhorskom a Nemeckou ríšou pred 3. augustom 1914. Na základe čl. 83 sa priamo geograficky vymedzili hranice³ a súčasťou československého územia sa stala oblasť už označovaná ako Hlučínsko. Ako konštatuje jeden z múzejných pedagógov Múzea Hlučínska Jiří Nemínař, vznik Hlučínska bol do značnej miery len náhodný proces, ktorého celkový priebeh nie je doteraz známy.⁴ Na základe ustanovení čl. 83 sa Nemecko vzdalo v prospech Československa všetkých práv a právnych titulov na časť sliezskeho územia, vymedzeného nasledovne: Počínajúc od bodu položeného asi 2 km na juhovýchod od Ketře (Katscher), na hraniciach medzi krajom hlubčickým a ratibořským, hranicou medzi týmito dvoma krajmi, ďalej starou hranicou medzi Nemeckom a Rakúskom až k bodu ležiacemu na Odre priamo na juh od železnice Ratiboř-Bohumín a odtiaľ smerom na severozápad až k bodu ležiacemu asi 2 km na juhovýchod od Katře. Rovnako mala byť na v zmysle ustanovení čl. 83

² Část II. čl. 27 217/1921 Sb., ako „Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol.

³ Hranice v okresoch Ratiboř a Hlubčice sa určili jednoduchým zaznačením rovnej čiary na mape, ktorá oddelila časť Pruska (súčasť Nemeckej ríše) a k Československej republike pripojila časť, ktorá sa odvtedy označuje ako Hlučínsko.

⁴ NEMINÁŘ, J. : *Československé územné nároky v Horním Slezsku*. In: Hlučínsko. Vlastivědný časopis Muzea Hlučínska. roč. 10, 2020, č.1. s. 11

ustanovená komisia do 14 dní od nadobudnutia pôsobnosti Versaillskej zmluvy. Komisia mala určiť hraničnú čiaru medzi štátom Poľským a Československým na mieste samom. Zložená mala byť zo siedmich zástupcov, z ktorých päť malo byť menovaných Čelnými mocnosťami spojenými a združenými, jeden člen Poľskom a jeden Československom a rozhodovať mala väčšinovým princípom.

Dosiahnutiu územných ziskov obsiahnutých v ustanoveniach Versaillskej zmluvy predchádzali žiadosti a rokovania. Od vyhlásenia novej republiky sa Československo pripravovalo na Parížsku mierovú konferenciu. Vládnym nariadením č. 54/1918 Sb. z dňa 29. novembra 1918 sa zriadil koordinačný orgán nazývaný „Úrad pro přípravu mírové konference“ (ďalej len „Úrad“).⁵ Na základe ustanovení § 1 pozostával Úrad z úradníkov menovaných predsedom ministerskej rady alebo ministerskou radou, ktorí sú k Úradu povolaní alebo prikázaní, a rovnako zo znalcov menovaných predsedom ministerstva. Hlavným poslaním Úradu bolo pripraviť československú delegáciu, vzhľadom na blížiacu sa konferenciu, v oblasti poznania presných historických súvislostí, údajov, dát a máp. Československú delegáciu tvorili desiatky odborníkov a politikov a väčšina z nich pracovala pre Úrad.

Územné nároky Československa v Memorande č. 8

Rozhodnutiu prijať obsah vyššie spomínaných článkov, majúcich vplyv na vytvorenie novej oblasti, predchádzali žiadosti a memorandá zo strany Československa. Edvard Beneš vystúpil 5. februára 1919 v trojhodinovom prejave pred Radou desiatich a predniesol požiadavky Československa. V následnej korešpondencii prezidentovi Československa- T.G. Masarykovi minister zahraničných vecí E. Beneš zhodnotil postoj Veľkej Británie, Francúzska, Talianska a Spojených štátov amerických ako priaznivý, bez principiálnych námietok voči československému programu.⁶ Rada desiatich vytvorila komisiu, ktorá sa mala podrobne zaoberať československou otázkou a podať konkrétne návrhy. Komisii predložil E. Beneš písomne program, vo forme memoránd, obsahujúci rozšírený výklad požiadaviek,

⁵ CHODĚJOVSKÝ, J. : *Vědci uprostřed "velké politiky": pařížská mírová jednání ve svědectví odborných poradců československé delegace*. In: DEJMEK, Jindřich. Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému. Praha: Historický ústav, 2011. s. 145

⁶ IRMANOVÁ, E. : *Maďarsko a Trianonská mírová smlouva (pohled českého historika)*. In: Európa, nemzet, külpolitika, Tanulmányok Ádám Magda 85. születésnapjára. Budapest: Aura Kiadó. 2010. 100 s.

predtým prezentovaných Najvyššej rade.⁷ Memorandá, vo francúzskom jazyku sa používal termín mémoire, sa v českej literatúre označujú aj pojmom „pamětní spis“. Predložených memoránd bolo celkom jedenásť a významne prispeli k upevneniu a medzinárodnému uznaniu hraníc Československa. Jedným z najznámejších Benešových memoránd⁸ k Parížskej mierovej konferencii 1919/1920, v spojitosti s územím Hlučínska,⁹ je Memorandum č. 8. : České Horní Slezsko (Oblast Ratibořska). Originál memoranda bol písaný vo francúzskom jazyku, pričom je možné dohľadať jeho nemeckú verziu v štúdiu Hermanna Raschhofera.¹⁰ Ďalšie memorandá preložené do nemeckého jazyka zhromaždil aj Ungarisches Institut München a pre potreby článku sme využili aj preklad uvedený vo Vlastivednom časopise Muzea Hlučínsko.¹¹ Memorandum bolo formálne rozdelené na dve časti, prvá sa zaoberala „Vymedzením problému“ a druhá sa týkala „Konečného výsledku“. Prvá časť sa členila na tri oblasti- 1. Historické dôvody, 2. Etnografické dôvody, zaoberajúce sa územím ľavého a pravého brehu Odry, 3. Hospodárske dôvody. Súčasťou memoranda bola aj mapa. V historických dôvodoch sa uvádzali nasledujúce odôvodnenia náležitosti územia: časť Pruského Sliezska, zasahujúca medzi Tešínsko a Opavsko, bola ako súčasť starého Horného Sliezska, ktoré spolu s Dolným Sliezskom patrili po stáročia k Československému štátu. Od 15. storočia s ním bolo Sliezsko definitívne spojené a vyvinulo sa zo zoskupenia rôznych kniežatstiev v právnú jednotku s pevnou vnútornou organizáciou. Táto rozsiahla oblasť, ktorá sa rozprestierala pozdĺž rieky Odry až takmer k Frankfurtu nad Odrou, bola po prvýkrát od československého štátu odtrhnutá v roku 1742 Fridrichom Pruským (Fridrich II.). Hoci neexistovali právne dôvody na privlastnenie tejto oblasti, využil Fridrich II. nevýhodnú politickú situáciu českého štátu pri nástupe cisárovnej Márie Terézie na trón. Fridrich II. sa zmocnil Sliezska a udržal si ho. Československému štátu tak zostali len dve malé, od seba úplne oddelené oblasti (Opavské a Tešínske Sliezsko). Po prvotnom vysvetlení, ako sa časť českého sliezskeho územia dostala v dôsledku Sliezskych vojen pod pruskú nadvládu, sa v memorande zamerali na obhajovanie používania češtiny. Napriek silnej germanizácii,

⁷ Tamtiež, 101 s.

⁸ Memorandá sa zvyknú pripisovať vtedajšiemu ministrovi zahraničných vecí Edvardovi Benešovi, preto ich je možné označovať ako Benešove. Memorandá tvoria súbor spisov vytvorených členmi československej vlády na podporu svojich vlastných územných požiadaviek na Parížskej mierovej konferencii.

⁹ Pre úplnú správnosť musíme dodať, že územné nároky Československa sa týkali oblasti Ratibořska (ako je ďalej spomenuté aj v názve memoranda) a Hlubčicka.

¹⁰ RASCHHOFER, H. : *Die tschechoslowakischen Denkschriften für die Friedenskonferenz von Paris 1919/1920*. In: Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht 24, Berlin. Heymann, 1937

¹¹ Okrem spomínanej štúdie H. Raschhofera väčšinu memoránd z francúzskeho jazyka do nemeckého bolo preložené aj Ungarisches Institut München. Preklad do českého jazyka Evou Ciešlarovou bol uverejnený vo Vlastivednom časopise Muzea Hlučínska roč. 10, 2020, č.1. ISSN 1804-6967.

prebiehajúcej v oblastiach Dolného a Stredného Sliezska (s výnimkou oblastí obývaných Poliakmi) a násilnému pruskému režimu zostalo, podľa autorov memoranda, Horné Sliezsko z národného a duchovného ohľadu stále v českom vlastníctve. Československo vo svojich súčasných územných nárokoch nežiadalo navrátenie celého územia Sliezska. Požadovalo len časť územia Sliezska nevyhnutnej na „zaoblenie“ svojich hraníc v časti obklopenej českými oblasťami Opavska a Tešínska. Spomínaná časť pozostávala z pruského Opavska, časti Ratibořského kniežatstva a panstva Vladislav a Pština.

Druhá oblasť sa zaoberala etnografiou a deklarovala aj štatistické údaje. Ľavý breh Odry, resp. pás územia českého Sliezska rozprestierajúca sa od Osoblažského výbežku na juhovýchod až k rieke Odra a prebiehajúceho cez Hlubčice, bol osídlený obyvateľmi, ktorí boli českého pôvodu a sami sa nazývali „Moravci“. Podstatná časť obyvateľstva bola germanizovaná násilím z pruskej strany. Pruský režim podľa hodnotení autorov memoranda obmedzoval celkový život českého obyvateľstva. Správa a školstvo bolo nemecké. Napriek všetkému zaznamenávala oficiálna pruská štatistika v roku 1910 53 767 „Moravců“. Na pravom-východnom brehu Odry sa na základe tvrdení autorov memoranda nachádzalo určité množstvo nepochybne českých obcí.¹² Pruská štatistika uvádzala všetky tieto obce ako poľské. Autori sa snažili odôvodniť územné nároky aj na základe príbuznosti českého a poľského jazyka a používania sliezskeho dialektu, tvoriaceho prechod medzi týmito dvoma jazykmi. Používaný bol vo východnej časti českého Horného Sliezska, pričom jeho obyvatelia sa tiež radili k Poliakom. Sliezsky dialekt obsahujúci prvky českého a poľského jazyka sa používal na severe až nad Kozlím (Kędzierzyn-Koźle) a na východe zasahoval až za mesto Pština.¹³ Na základe vyššie spomínaných dôvodov sa v memorande pokúsili vytýčiť hranice spolu so zakreslením do priloženej mapy. V memorande boli vyslovene vymenované obce, mestá, ktoré by po zakreslení hraníc pripadli Československu. Požiadavkami by Československo dostalo aj veľké mestá- Hlubčice, Ratiboř, Rybník, Vladislav, Pština. Rozsiahle územné nároky si mohla československá delegácia ospravedlniť iba poukázaním na stredoveké české územia a ekonomické záujmy.

Hospodárske dôvody tvorili súčasť memoranda a práve kvôli nim mala Československá republika požadovať územie Horného Sliezska. V žiadosti si Československo nárokovalo oblasť Rybnickej pánve, disponujúcou časťou uhoľných ložísk. Dôvodom na

¹² Gorschütz (Gorzycy), Olsau (Olza), Odrau (Odra), Bukau (Buków), Grabowka (Grabówka), Lubom (Lubomia), Pogrzebin (Pogrzebień), Wilhelmstal (Kobyła), Markowitz (Markowice), Raschütz (Raszczycy).

¹³ Memorandum zur Pariser Friedenkonferenz 1919/1920. Memorandum nr. 8: Das Tschechische Oberchleisen (Gegend von Ratibor). Časť etnografické dôvody.

uplatňovanie územných nárokov bola okrem iného hospodárskaa sebestačnosť nového štátu (ďalším z dôvodov bolo možné vyčerpanie zásob uhlia na Ostravsku). V závere memoranda zhrnuli v krátkosti všetky požiadavky, t.j. nárok na oblasť na severe Tešínskeho a Opavského Sliezska, tvoriacu časť Pruského Horného Sliezska. Československo sa v konečných bodoch memoranda odvolalo na deklarované historické, etnografické a hospodárske dôvody, pričom hospodárske dôvody označilo za najdôležitejšie vzhľadom na svoju celkovú hospodársku situáciu. Paradaxom ostáva, prečo sa vzhľadom k dôležitosti hospodárskych a ekonomických dôvodov nevenovali viac tejto problematike, nezpracovali do žiadostí memoranda silnejšiu argumentáciu v prospech získania uhoľných ložísk, ale do popredia stavali historické dôvody a ochranu moravského etnika.

Po predložení memoránd sa vytýčením hraníc ďalej zaoberala Komisia pre československé záležitosti. Komisia vo svojej správe z marca 1919 odporučila československé požiadavky s tým, že malo dôjsť k výmene území. Za získané časti Kladska a Horného Sliezska na ľavom brehu Odry sa Československá republika mala vzdať územia na Chebsku. Požiadavka na získanie územia tzv. uhoľnej panvy neďaleko Ratiboře, na pravom brehu Odry, o ktorého získanie sa Československo usilovalo, bolo zamietnutá.¹⁴ Správa Komisie bola následne podrobená skúmaniu Najvyššej rady. Nakoniec sa rozhodnutím Veľkej štvorky zamietla bez skúmania. V priebehu apríla nasledovali ďalšie zmeny hraníc v spojitosti s prerokovaním hraníc s Nemeckom. Výsledkom rokovaní bolo pričlenenie len južných častí pruských okresov- Ratiboř a Hlubčice, čo sa neskôr premietlo do spomínaného čl. 83 Versailleskej zmluvy. Je potrebné zhodnotiť, že územné nároky československej delegácie boli neprimerané. Odvolávanie sa na panovanie českých kráľov nad daným územím, spolupatričnosť s českou kultúrnou sférou síce boli pravdivé, no do úvahy je potrebné vziať fakt, že požadované územia boli viac ako sto rokov pod vplyvom Pruska a boli germanizované. Obyvateľstvo hovorilo českým jazykom, sliezskym dialektom, ale ovládali aj nemecký jazyk, mnohokrát boli s nemeckým etnikom zmiešaný a ich myslenie bolo „pruské“. V memorande sa preto československá delegácia mohla viac zamerať na získanie požadovaných území argumentáciou postavenou na ekonomických a hospodárskych dôvodov ako na ochranu „Moravců“, ktorí po rokoch pruského vplyvu možno viac inklinovali k Nemecku, ako k novovzniknutej Československej republike.

¹⁴ VÁCHA, Z. : *Žádám Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919*. Masarykův ústav AV ČR, 2013. 162 s.

Vznik Hlučína, unifikácia a zákonodarstvo v Hlučína

Južná časť okresu Ratibořského sa pričlenila k Československu formálne 30. januára 1920, na základe zákona 76/1920 Sb. o inkorporaci kraje Hlučína. Názov Hlučína sa odvodil od najväčšieho mesta v oblasti. Podoba pripojeného územia sa sformovala v čl. 83 Versailleskej zmluvy. K Československu sa od Nemecka nepripojil žiadny historický územný celok, ale len spomínaná južná časť okresu Ratiboř, predstavujúca 36 obcí a približne 45 tisíc obyvateľov.¹⁵ Rozlohou nadobudnuté územie malo približne 316 km².¹⁶ Severnú hranicu pripojeného územia doslova nakreslil francúzsky generál Henri Le Rond, priložením pravítka na mapu sledovaných oblastí a ťahom nakreslil priamku vedúcu asi 2 km južne od Ketře k Bohumínu, k bodu ležiacemu tesne na juh od železničnej trate Ratiboř-Bohumín.¹⁷ Preto sa zvykne v spojitosti s Hlučínskom hovoriť o umelo vytvorenom regióne. Okrem iného na základe mapky Moravského Ratibořska¹⁸ (na ktorej bola zakreslená čiara podľa Versailleskej zmluvy) sa dozvedáme, že tzv. hraničná čiara prechádzala priamo cez územia obcí a nebolo možné určiť, či obec patrí ešte do územia Československa. Skutočné pripojenie sa zrealizovalo 4. februára 1920. Štátna hranica, ktorá niekoľko desiatok rokov viedla korytom rieky Opava, sa posunula na sever. Problém s hraničnou čiarou prechádzajúcou katastrami obcí sa uzavrel v roku 1923, keď boli k Československu pripojené obce Píšť a Hať.¹⁹ V dňoch pripojenia novej oblasti k Československej republike vydali v dobových novinách (Národní listy) tzv. „Proklamáciu k obyvateľstvu Hlučína“ prezidenta T.G. Masaryka v ktorom sa prehlasuje, že na základe ustanovení Versailleskej mierovej zmluvy a v dohode so všetkými medzinárodnými činiteľmi, počínajúc dnešným dňom (4.2.1920) Československá republika rozširuje svoju suverenitu na vyššie uvedené územia. Tým obyvatelia (už Hlučína) nadobúdajú pre seba práva prislúchajúce československým občanom a zároveň na seba preberajú aj povinnosti. Vláda štátu zároveň prejavila očakávania, že nové obyvateľstvo sa úprimne postaví na stranu nového štátu, že sa lojálne a radi podvolia všetkým jeho opatreniam, ako aj rozhodnutiam všetkých podriadených úradov a orgánov civilným

¹⁵ NEMÍNAŘ, J. : *Československé územné nároky v Horním Slezsku*. In: Hlučínsko. Vlastivědný časopis múzea Hlučína. roč. 10, 2020, č.1. 14 s.

¹⁶ BŘESKÝ, A. : *Hlučínsko v československém zákonodárství*. In: Všenárodní měsíčník NŘČ, roč. XV., 1935, s. 1 (ÚK Slezské zemské muzeum Opava).

¹⁷ PLAČEK, V. : *Prajzáci, aneb K osudům Hlučína 1742-1960*. Kulturní středisko zámek Kravaře. 2000. 53 s.

¹⁸ NEMÍNAŘ, J. : *Hlučínsko slaví narozeniny*. In: Hlučínské noviny. Ročník 25, číslo 2, únor 2020. 100 LET VÝROČÍ VZNIKU HLUČÍNSKA, s. 3

¹⁹ NEMÍNAŘ, J. : *Československé územné nároky v Horním Slezsku*. In: Hlučínsko. Vlastivědný časopis múzea Hlučína. roč. 10, 2020, č.1. 14 s.

a vojenským a sľubovala ochranu práva a spravodlivosti ako aj svedomitú starostlivosť o ich blaho.²⁰

Dôležitým faktorom, na ktorý je potrebné sa zamerať, je právna úprava na území Hlučínska. Po vzniku Československa bol prijatý recepčný zákon 11/1918 Sb., ktorého výsledkom bol personálny a teritoriálny partikularizmus. Fakticky na území 1. Československej republiky platil najprv právny trializmus. Okrem rozdielov medzi právnymi predpismi platnými v českých krajinách a na Slovensku (a Podkarpatskej Rusi) v zmysle ustanovení zákona č. 76/1920 o inkorporácii Hlučína k Československu, zostali na jeho území v platnosti dovtedajšie nemecké právne normy.²¹ Právny stav sa dá odvodiť z ustanovenia : „*Dosavadní zákony a nařízení, platné v inkorporovaném území, zůstávají v platnosti, pokud je to srovnatelné se změnou suverenity, a pokud nebudou zrušeny nebo změněny zákony a nařízeními republiky Československé.*“²² Rozdielna právna úprava sa mala pomaly meniť aj na základe čl. 3, keď československé zákony, vyhlásené od 1.5. 1920, mali nadobúdať platnosť a účinnosť aj na území Hlučína. Rozdiely medzi platným nemeckým právnym poriadkom, používaným na území Hlučína, a československým právnym poriadkom sa mali odstrániť vládnymi nariadeniami, pričom zákon 76/1920 Sb. vládu splnomocňoval v tomto zmysle urobiť potrebné opatrenia.²³ Prechod od stavu trializmu až k stavu dualizmu sa podaril aj na základe nasledujúcich prijatých nariadení, a to 152/1920 Sb., ktorým sa upravuje súdnictvo a rozširuje pôsobnosť zákonov a nariadení z odboru súkromného práva a súdnej správy v územiach postúpenými Československej republike podľa mierových zmlúv, nariadením vlády 321/1920 Sb. o úprave správy verejnej mimo súdnej správy na Hlučínku, nariadením 456/1920 Sb. o rozšírení zákonov a nariadení z odboru správy vojenskej na Hlučínko, nariadením vlády 330/1922 Sb. o rozšírení pôsobnosti z. 98/1874 ř.z. o zakladaní pozemkových kníh, nariadením 168/1921 Sb. o rozšírení platnosti zák. o práve tlačovom a spolkovom na Hlučínko a ďalšími menej zásadnými nariadeniami.

Pri posudzovaní vplyvu zákonodarstva na územie Hlučína sme pri svojej štúdií okrem iného vychádzali vo veľkej miere aj z práce A. Břeského, zaoberajúceho sa v 30. rokoch 20. storočia Hlučínkom v československom zákonodarstve. Nariadením vlády 321/1920 Sb. o úprave správy verejnej mimo súdnej správy na Hlučínku boli príslušní

²⁰ Národní listy. č. 34, roč. 60, rok vydania: 1920. 4 s.

²¹ VOJÁČEK, L.- KOLÁRIK, J.- GÁBRIŠ, T. : *Československé právne dejiny (1918-1992)*. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2011. 31 s.

²² Čl. 2 zákona č. 76/1920 o inkorporácii Hlučína k Československu.

²³ Tamtiež, 31 s.

ministri splnomocnení zariadiť, čo bolo potrebné pre vykonanie verejnej správy na danom území, predovšetkým zriadiť úrady, orgány, stanoviť ich sídla, obvody a služobnú podriadenosť. Pre politickú správu bola v Hlučíne zriadená okresná správa politická, ktorá bola podriadená splnomocnenému komisárovi Československej republiky pre Ratibořsko v Opavě a v III. stolici príslušnému ministerstvu. Na základe uvedeného nariadenia vlády bola z hľadiska starostlivosti o vojnových veteránov (pre presnosť uvádzame pôvodný pojem „válečných poškozcencov“) zriadená okresná úradovňa podliehajúca zemskému úradu pre starostlivosť o válečné poškozcence v Brně. „Poškozcencum“, ktorým podľa nemeckých zákonov boli priznané vyššie dôchodky, ako by im prislúchali podľa československých zákonov, boli ponechané priznané vyššie dôchodky. Komu bol podľa nemeckých právnych predpisov priznaný menší dôchodok, ako mu prislúchal podľa československých zákonov, mal priznaný dôchodok podľa zákonov československých. V nadväznosti na prevod zaopatrenia vojenských „poškozcencov“ na Hlučínsku, bola medzi Československom a Nemeckou ríšou uzatvorená dohoda, vyhlásená v zbierke zákonov a nariadení pod č. 43/1924 Sb. Vládnym nariadením 174/1928 Sb., ktorým sa v zemi Českej a Moravskoslezskej určujú obvody a sídla okresných úradov a niektorých miest so zvláštnym štatútom podrobujú všeobecne platným obecným zriadením boli z okresu Hlučínskeho pripojené k okresu Opavskému obce: Hněvošice, Hořtice Malé a Velké, Chlebičov, Kobeřice, Oldřiřov, Rohov, Sluřovice, Strahovice, Sudice, Třebom a Vrbka. K okresu Hlučínskemu boli pripojené obce okresu Bíloveckého: Děhylov, Dobroslavice, Martinov, Plesná a Třebovice.²⁴

Časť právnej úpravy štátneho občianstva bola upravená aj zmluvou medzi Československou republikou a Nemeckou ríšou, vyhlásenou v zbierke zákonov pod č. 308/1922 Sb. ako zmluva o štátnom občianstve medzi republikou Československou a ríšou Nemeckou. Otázku štátneho občianstva v čl. 84 upravila aj Versailleská zmluva, na základe ktorého štátne občianstvo československé nadobudnú ipso facto príslušníci strácajúci štátne občianstvo nemecké, usadení na niektorom území, známych ako súčasť štátu československého.

V oblasti školstva bola na základe vládneho nariadenia 321/1920 Sb. ustanovená ako vyučovací jazyk čeština. Splnomocnený komisár mohol na žiadosť obyvateľstva zaviesť

²⁴ BŘESKÝ, A. : *Hlučínsko v československém zákonodárství*. In: Všenárodní měsíčník NŘČ, roč. XV., 1935, s. 1 (ÚK Slezské zemské muzeum Opava).

nemčinu ako vyučovací predmet na jednotlivých školách.²⁵ Komisárovi bola zverená príslušnosť zemskej školnej rady, pričom mohol používať pre vybavovanie agendy zemskej školnej rady v Opave. Nemeckí učitelia boli v niektorých prípadoch prevzatí do výučby aj v Československu, ale zväčša boli prepustení zo služby.

Vo finančnej správe boli nariadením zriadené tzv. berní úrad (daňový úrad), berní správa a evidencia katastra pre daň pozemkovú v Hlučine a na spomínané územie bola rozšírená pôsobnosť finančného inšpektorátu, okresného dôchodkového súdu, finančného inšpektorátu pre trestné dôchodkové veci a poplatkového úradu v Opave. Druhou inštanciou bolo ustanovené finančné riaditeľstvo v Opave. 1. apríla 1920 bola na území Hlučínska zavedená platnosť československých zákonov o priamych daniach s niektorými výnimkami. Zákony nadobudli platnosť aj pokiaľ išlo o ukladanie prirážok pre samostatné korporácie s odchýlkou, že pre obecné účely sa môžu ukladať prirážky aj k dani z príjmu. Oprávnenie však bolo r. 1923 zrušené vládnym nariadením. Zákony a predpisy o dovoze, vývoze, prevoze tovaru, colné, monopolné, o kolkoch, štátnej lotérii a dôchodkovom práve trestnom nadobudli účinnosť vo februári 1920. Zákony a predpisy o spotrebných daniach a dávkach, dani obratovej a dani prepychovej, ktoré nadobudli na Hlučínsku účinnosť v r. júli 1920. Vyhláškou ministerstva financií z júla 1920 bol zriadený pre obvod „bernej správy“ v Hlučine jednotný ukladací okres pre všeobecnú daň z príjmov a „berná komisia“ s ôsmimi členmi. Na ukladanie dane z príjmu bola zriadená odhadná komisia s dvanástimi členmi.²⁶

Záver

Napriek veľkým očakávaniam československej delegácie na Parížskej mierovej konferencii nedosiahla Československá republika požadované územné nároky. Výsledkom bolo pripojenie len časti územia Horného Sliezska, južnej časti Ratibořského kraja, od r. 1920 nazývanej Hlučínsko. Pripojenie odtrhnutého územia k novému štátu neznamenal koniec teritoriálnych zmien. Na základe Mníchovskej dohody bolo v r. 1938 Hlučínsko pripojené

²⁵ Zriadenie nemeckých škôl v niektorých obciach v Hlučínsku, hoci sa podľa zákona mohli zriaďovať, sa nezrealizovalo z dôvodu neochoty nového štátu. Keď Československo odmietlo zriaďovať menšinové nemecké školy, rodičia boli nepriamo donútení poslať svoje deti do nemeckých škôl v Opave, resp. platili svojim deťom Privatunterricht, ktorému sa úradníci rovnako snažili zabrániť.

²⁶ BŘESKÝ, A. : *Hlučínsko v československém zákonodárství*. In: Všenárodní měsíčník NRČ, roč. XV., 1935. (ÚK Slezské zemské muzeum Opava). 5 s.

k Nemeckej ríši, ako súčasť Pruského Sliezska. Pripojením k Nemecku a na základe nemeckého štátneho občianstva (ktoré podľa Nemeckej ríše obyvatelia Hlučínska ani nikdy nestratili) vznikla pre mužských príslušníkov povinnosť narukovať do Wehrmachtu, čím sa pre obyvateľstvo Hlučínska začína úplne iná etapa. Poslednou teritoriálnou zmenou v spomínanej oblasti bolo po 2. svetovej vojne znovu pričlenenie k Československému štátu nastoľujúcou problém začlenenia, označujúceho sa aj ako tzv. Hlučínska otázka.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BŘESKÝ, A. : Hlučínsko v československém zákonodárství. In: Všenárodní měsíčník NRČ, roč. XV., 1935. (ÚK Slezské zemské muzeum Opava).

CHODĚJOVSKÝ, J. : Vědci uprostřed "velké politiky": pařížská mírová jednání ve svědectví odborných poradců československé delegace. In: DEJMEK, Jindřich. Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému. Praha: Historický ústav, 2011. s. 145

IRMANOVÁ, E. : Maďarsko a Trianonská mírová smlouva (pohled českého historika). In: Európa, nemzet, külpolitika, Tanulmányok Ádám Magda 85. születésnapjára. Budapest: Aura Kiadó. 2010. ISBN 978-963-7913-38-9, 100 s.

Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol, podepsané ve Versailles dne 28. června 1919, 217/1921 Sb.

Nařízení předsednictva ministerské rady 54/1918 Sb.

Národní listy. č. 34, roč. 60, rok vydania: 1920. ISSN 1214-1240, 4 s.

NEMÍNAŘ, J. : Československé územné nároky v Horním Slezsku. In: Hlučínsko. Vlastivědný časopis múzea Hlučína. roč. 10, 2020, č.1. ISSN 1804-6967, 11-14 s.

NEMÍNAŘ, J. : Hlučínsko slaví narodeniny. In:Hlučínské noviny. Ročník 25, číslo 2, únor 2020.100 LET VÝROČÍ VZNIKU HLUČÍNSKA, 3 s.

PLAČEK, V. : Prajzáci, aneb K osudům Hlučína 1742-1960. Kulturní středisko zámek Kravaře. 2000. ISBN 80-902526-5-6, s. 53

RASCHHOFER, H. : Die tschechoslowakischen Denkschriften für die Friedenskonferenz von Paris 1919/1920. In: Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht 24, Berlin. Heymann, 1937.

UNGARISCHES INSTITUT MÜNCHEN: Beneš – Memoranden zur Pariser Friedenkonferenz 1919/1920. Memorandum nr. 8: Das Tschechische Oberschlesien (Gegend von Ratibor) [online]. 2005, [cit. 1. 11. 2020], s. 1-4. Dostupné na internete: <http://www.forost.ungarisches-institut.de/pdf/19180000-8.pdf>

VÁCHA, Z. : Žádám Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919. Masarykův ústav AV ČR, 2013. ISBN 978-80-87782-04-0, 162 s.

VOJÁČEK, L.- KOLÁRIK, J.- GÁBRIŠ, T. : Československé právní dejiny (1918-1992). Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-89447-42-8, 31 s.

Zákon č. 76/1920 o inkorporácii Hlučínska k Československu